

Sporda Şike Algısı Ölçeği (SŞAÖ): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Can Çavin ÖTKAN^{1,2*}

¹ Ankara Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Ankara.

² Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Van.

Gönderi Tarihi: 17.07.2026

Kabul Tarihi: 25.08.2026

Yayın Tarihi: 30.08.2026

Öz: Bu araştırma, sporda şike algısını çok boyutlu bir yapı olarak ölçmeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçek aracı geliştirmeyi amaçlamaktadır. Ölçek geliştirme süreci madde havuzu oluşturma, kapsam geçerliğinin sınanması, açımlayıcı faktör analizi (AFA) ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA) aşamalarından oluşmaktadır. İlgili literatür taraması ve uzman görüşleri temelinde beş boyutu kapsayan 67 maddelik bir havuz oluşturulmuş, kapsam geçerliği değerlendirmesinin ardından 12 madde elenmiştir. AFA, spor müsabakalarını düzenli olarak takip eden 377 yetişkin bireyden oluşan örneklem üzerinde yürütülmüş, DFA ise bağımsız olarak toplanan 249 kişilik ikinci örneklem üzerinde gerçekleştirilmiştir. AFA sonucunda 32 maddenin beş faktör altında toplandığı belirlenmiş, DFA sürecinde beş madde daha elenerek ölçeğin 27 maddelik nihai yapısına ulaşılmıştır. Elde edilen beş faktör sırasıyla Yaygınlık Algısı, Kontrol Edilebilirlik Algısı, Kişisel Etki Algısı, Kurumsal Mücadele Algısı ve Normalleşme Algısı olarak isimlendirilmiştir. DFA uyum indekslerinin kabul edilebilir ölçütleri karşıladığı, faktörlere ait Cronbach alfa ve bileşik güvenilirlik değerlerinin yeterli düzeyde olduğu belirlenmiştir. Faktörler arası korelasyon değerleri ve Fornell-Larcker kriteri ölçeğin ayırt edici geçerliğini desteklemektedir. Sporda Şike Algısı Ölçeği, şike algısının bireysel, kurumsal ve toplumsal boyutlarını araştırmak isteyen çalışmalara metodolojik bir zemin sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sporda şike, şike algısı, ölçek geliştirme, açımlayıcı faktör analizi, doğrulayıcı faktör analizi

Match-Fixing Perception in Sport Scale (MFPSS): A Validity and Reliability Study

Abstract: This study aims to develop a valid and reliable measurement tool to assess match-fixing perception in sport as a multidimensional construct. The scale development process consisted of item pool construction, content validity assessment, exploratory factor analysis (EFA), and confirmatory factor analysis (CFA). An initial pool of 67 items covering five dimensions was generated through a comprehensive literature review and expert opinions. Following content validity evaluation, 12 items were eliminated. EFA was conducted on a sample of 377 adults who regularly follow sport competitions. CFA was performed on an independent second sample of 249 participants. EFA results indicated that 32 items loaded on five factors, and following the elimination of five additional items during CFA, the scale reached its final 27-item structure. The five factors were labeled Prevalence Perception, Controllability Perception, Personal Impact Perception, Institutional Response Perception, and Normalization Perception. CFA fit indices met acceptable thresholds, and Cronbach alpha and composite reliability values were satisfactory across all factors. Inter-factor correlations and the Fornell-Larcker criterion supported the discriminant validity of the scale. The Match-Fixing Perception in Sport Scale provides a methodological foundation for studies examining individual, institutional, and societal dimensions of match-fixing perception in sport.

Keywords: Match-fixing in sport, match-fixing perception, scale development, exploratory factor analysis, confirmatory factor analysis

* **Sorumlu Yazar:** Dr. Öğr. Üyesi Can Çavin Ötken, e-mail: cancavinoatkan@ankara.edu.tr

GİRİŞ

Sporda şike, müsabakaların önceden belirlenen çıkarlar doğrultusunda yönlendirilmesi olarak tanımlanmakta ve sporun temel değerleri olan adalet, dürüstlük ve rekabet ilkelerini doğrudan tehdit etmektedir (Transparency International, 2016). Türkiye’de ise şike, 3 Temmuz 2011’de başlayan ve birden fazla Süper Lig kulübünü kapsayan soruşturmalara toplumsal gündemin merkezine oturmuştur. Türk futbol tarihinin en kapsamlı yargı krizlerinden biri olarak kayıtlara geçen bu süreç, siyasi ve ekonomik boyutlarının ötesinde toplumsal güven açısından da derin izler bırakmıştır (Zelyurt, 2017). Bu tablo, bireylerin şike olgusunu nasıl algıladığı sorusunu hem pratik hem de akademik açıdan önemli kılmaktadır.

Şike olayları taraftarların spor kurumlarına olan güvenini zedelemekte ve spora olan bağlılıklarını olumsuz etkilemektedir (Hardyns ve ark., 2025). Öte yandan şike, giderek olağan bir olgu olarak algılanmaya başlamakta (Van Der Hoeven ve ark., 2023), spor kurumlarının şikeyle mücadeledeki yetersizliğine dair kaygılar ise toplumsal düzeyde giderek derinleşmektedir (Masters, 2015). Şike olgusunun bu çok yönlü yapısı, bireylerin şikeye ilişkin algılarının güven kaybı, normalleşme ve kurumsal yetkinlik gibi birbirinden ayrıışık ancak birbiriyle ilişkili boyutları kapsadığına işaret etmektedir. Türkiye’de şike algısını doğrudan ele alan çalışmalar oldukça sınırlı kalmış (Ekici, 2013; Kızar ve ark., 2015; Yıldız ve ark., 2018) ve bu olguyu psikometrik açıdan geçerli ve güvenilir biçimde ölçen bir ölçme aracı henüz geliştirilmemiştir.

Bu araştırma, sporda şike algısını yaygınlık, kontrol edilebilirlik, kişisel etki, kurumsal mücadele ve normalleşme boyutlarıyla ele alan geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmeyi amaçlamaktadır. Geliştirilen ölçeğin hem Türkçe literatüre özgün bir katkı sunacağı hem de şike algısını farklı bağlamlarda araştırmak isteyen çalışmalara metodolojik bir zemin sağlayacağı değerlendirilmektedir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Şike olgusu, hem finansal boyutu hem de sürece dahil olan paydaşlar açısından farklı biçimler almaktadır. Finansal boyut ve paydaş ağının kapsamı temelinde şike dört türe ayrılmaktadır: organizasyon temelli, ilişki temelli, geçim temelli ve hedef temelli şike. Hem iç hem dış paydaşların yer aldığı ve yüksek finansal boyutuyla öne çıkan organizasyon temelli şike en kapsamlı tür olarak değerlendirilirken yalnızca iç paydaşların dahil olduğu ilişki temelli şike daha çok sportif avantaj güdüsüyle gerçekleştirilmektedir (Park ve ark., 2019).

Şike sürecinde sporcu, hakem ve kulüp yöneticisi gibi iç paydaşlar doğrudan belirleyici roller üstlenirken organize suç örgütleri, bahis şirketleri ve aracılar gibi dış paydaşlar sürece müdahil olmaktadır (Manoli ve Antonopoulos, 2015). Bu ayrım, şikenin yalnızca dış müdahaleyle değil çok daha geniş bir ağın organizasyonu dahilinde gerçekleştiğini ortaya koymaktadır (Van Der Hoeven ve ark., 2023). Türkiye’de 3 Temmuz 2011 soruşturması bu durumun en somut örneğini oluşturmuş, kulüp yöneticilerinden sporculara ve hakem çevrelerine uzanan kapsamlı bir yapıyı gün yüzüne çıkarmıştır (Yılmaz ve ark., 2019).

Şike algısı, bireyin şike olgusunu değerlendirme biçimini yansıtan bilişsel ve duyuşsal bir yapıdır. Bu yapı yalnızca şikenin varlığına ilişkin bir farkındalıktan ibaret değildir. Bireyin şikenin yaygınlığına, önlenibilme durumuna, kendi spor deneyimine olan etkisine, kurumsal tepkilerin yeterliliğine ve şikenin toplumsal kabul görme düzeyine ilişkin değerlendirmeleri de bu yapının ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda araştırmada sporda şike algısı, bireyin şike olgusunu yaygınlık, kontrol edilebilirlik, kişisel etki, kurumsal mücadele ve toplumsal normalleşme boyutlarından değerlendirdiği çok boyutlu bir yapı olarak tanımlanmaktadır.

Şike ve yolsuzluk olaylarının bireylerin spora olan güven ve bağlılık duygusunu derinden zedeleyerek sporla olan ilişkilerini köklü biçimde dönüştürebildiği ortaya konmuştur (Manoli ve ark., 2020). Türkiye'de bu olguya yönelik algılar sınırlı sayıda çalışmayla ele alınmıştır. Ekici (2013), demografik değişkenlerin şike algısı üzerindeki etkisini yedi maddelik bir anket formuyla incelemiş, Yıldız ve ark. (2018) ise bu formu on bir maddeye genişleterek şike algısını farklı değişkenler açısından ele almıştır. Her iki çalışma da şike algısını tek boyutlu bir farkındalık olarak ölçmeye yönelmiş, çok boyutlu yapısını psikometrik açıdan geçerli ve güvenilir biçimde ortaya koyan bir çalışma ise henüz gerçekleştirilmemiştir.

Bu araştırma, dört farklı teorik kaynaktan beslenen bir çerçeve üzerine inşa edilmiştir. Slovic'in (1987) Risk Algısı Teorisi, bireylerin tehdit içeren olgulara yönelik algılarının farkındalık, tehdit büyüklüğü ve kontrol edilebilirlik gibi bilişsel boyutlardan oluştuğunu ileri sürmektedir. Slovic (1993) bu çerçeveyi genişleterek risk algısının yalnızca fiziksel tehlikelerle sınırlı olmadığını, sosyal ve kurumsal faktörlerin de bireyin risk değerlendirme sürecini doğrudan şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede Yaygınlık Algısı bireyin şikenin sporda ne ölçüde yaygın olduğuna dair değerlendirmelerini, Kontrol Edilebilirlik Algısı ise şikenin yapısal ve kurumsal düzeyde önlenip önlenemeyeceğine ilişkin yargılarını kapsamaktadır.

Kişisel Etki Algısı boyutunun kuramsal temeli Lazarus'un (1991) Bilişsel Değerlendirme Teorisi'ne dayanmaktadır. Bu teoriye göre birey bir olguyu kendi değerleri ve beklentileri doğrultusunda yorumlar ve bu yorum duygusal tepkileri doğrudan şekillendirir. Boyut, şike olgusunun bireyin spor müsabakalarını izleme deneyimine, duygusal bağına ve kurumsal güvenine yönelik algılanan etkisini yansıtmaktadır.

Kurumsal Mücadele Algısı boyutu için Transparency International'ın (2016) sporda yolsuzluk algısına ilişkin raporu belirleyici bir referans noktası oluşturmaktadır. Rapor şikeyle mücadelede kurumsal yetkinlik, şeffaflık ve yaptırım mekanizmalarını doğrudan ele almakta, bu doğrultuda boyut bireyin spor kurumlarının şikeyle mücadeledeki kararlılığına, şeffaflığına ve uyguladığı yaptırımların caydırıcılığına ilişkin değerlendirmelerini kapsamaktadır.

Normalleşme Algısı boyutu ise Vieira ve ark. (2022) vatandaş düzeyinde yolsuzluk algısı ölçeği geliştirme çalışmasından beslenmektedir. Bu çalışma bireyin tolere etme ve normalleştirme yargılarının yolsuzluk algısının ayrışık bir bileşeni olduğunu ortaya koymakta, şikenin sporda olağan bir durum olarak kabul edilip edilmediğine ve bireysel düzeyde ne ölçüde meşru görüldüğüne ilişkin algılar da bu boyut kapsamında ele alınmaktadır.

METOT

Araştırma Modeli: Araştırma, sporda şike algısını ölçmeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmek amacıyla tasarlanmış metodolojik bir çalışmadır. Ölçek geliştirme süreci madde havuzu oluşturma, kapsam geçerliğinin sınanması, açıklayıcı faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizi aşamalarından oluşmaktadır.

Evren-Örneklem (Çalışma Grubu): Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Yetişkin bireyler arasından spor müsabakalarını belirli bir sıklıkla takip etme ölçütünü karşılayanlar araştırmaya dahil edilmiş, hiç takip etmediğini bildiren bireyler kapsam dışında bırakılmıştır. AFA aşaması 377, DFA aşaması ise bağımsız olarak toplanan 249 kişilik örneklem üzerinde yürütülmüştür. AFA için 300 ve üzeri katılımcı sayısı iyi düzey olarak kabul edilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013). DFA'da ise örneklem büyüklüğü model karmaşıklığına göre değerlendirilmekte, yedi ya da daha az örtük değişken içeren ve her değişkeni üçten fazla maddeyle temsil edilen modellerde 150-300 arası örneklem yeterli kabul edilmektedir (Hair ve ark., 2019). Beş faktörlü mevcut model bu ölçütü karşılamaktadır. Yapının ayrı bir örneklem üzerinde sınanması ise elde edilen sonuçların geçerliğini desteklemektedir. Her iki örneklem grubuna ait demografik bilgiler Tablo 1'de sunulmaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların demografik bilgileri

Değişkenler	AFA (n=377)	DFA (n=249)
Yaş	$\bar{x}$ =28.91	$\bar{x}$ =30.59
Cinsiyet (Erkek)	%74.0	%69.9
Eğitim mezuniyet durumu		
Lise ve altı	%44.0	%44.2
Lisans	%53.3	%53.8
Lisans üstü	%2.7	%2.0
Spor müsabakalarını takip etme sıklığı		
Nadiren	%9.8	%12.0
Ara sıra	%19.4	%20.9
Sık sık	%38.2	%34.9
Her gün	%32.6	%32.1
En çok ilgi duyulan spor branşı		
Futbol	%68.7	%62.7
Basketbol	%14.1	%18.1
Voleybol	%12.5	%14.9
Diğer	%4.8	%4.4
Lisanslı sporculuk tecrübesi		
Var	%12.7	%13.3
Yok	%87.3	%86.7
Aktif olarak bir spor kulübünü destekleme durumu		
Evet	%95.5	%94.4
Hayır	%4.5	%5.6
Yasal spor bahis oyunlarına katılım sıklığı		
Hiçbir zaman	%40.8	%44.6
Nadiren	%25.7	%19.3
Ara sıra	%18.3	%20.5
Sık sık	%10.3	%11.6
Her gün	%4.8	%4.0

Araştırmanın AFA örnekleminin yaş ortalaması 28.91, DFA örnekleminin ise 30.59 olup her iki grupta da erkek katılımcılar çoğunluğu oluşturmaktadır (sırasıyla %74.0 ve %69.9). Eğitim düzeyi açısından her iki grupta da lisans mezunlarının ağırlıkta olduğu görülmektedir. Spor müsabakalarını takip etme sıklığı incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunluğunun sık sık veya her gün takip ettiği anlaşılmaktadır (AFA: %70.8; DFA: %67.0). En çok ilgi duyulan spor branşının her iki grupta da futbol olduğu belirlenmiştir (AFA: %68.7; DFA: %62.7). Katılımcıların büyük çoğunluğunun aktif olarak bir spor kulübünü desteklediği (AFA: %95.5; DFA: %94.4) ve lisanslı sporculuk tecrübesinin sınırlı kaldığı görülmektedir (AFA: %12.7; DFA: %13.3). Yasal spor bahis oyunlarına katılım sıklığı incelendiğinde her iki grupta da en yüksek oranın hiçbir zaman seçeneğine ait olduğu görülmektedir (AFA: %40.8; DFA: %44.6).

Veri Toplama Araçları: Sporda Şike Algısı Ölçeği'nin kavramsal çerçevesi, şike olgusunun çok boyutlu yapısını açıklamak amacıyla dört farklı teorik kaynağın bütünleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Slovic'in (1987, 1993) Risk Algısı Teorisi yaygınlık ve kontrol edilebilirlik boyutlarının, Lazarus'un (1991) Bilişsel Değerlendirme Teorisi kişisel etki boyutunun, Transparency International'ın (2016) sporda yolsuzluk algısına ilişkin raporu kurumsal mücadele boyutunun, Vieira ve ark. (2022) yolsuzluk algısı ölçeği geliştirme çalışması ise normalleşme algısı boyutunun kuramsal dayanağını oluşturmaktadır. Bu çerçeve doğrultusunda yürütülen literatür taraması ve uzman görüşleri temelinde yaygınlık algısı, kontrol edilebilirlik algısı, kişisel etki algısı, kurumsal mücadele algısı ve normalleşme algısı olmak üzere beş boyutu kapsayan 67 maddelik bir havuz oluşturulmuştur.

Kapsam geçerliğinin değerlendirilmesinde Lawshe'nin (1975) Kapsam Geçerlik Oranı (KGO) yöntemi kullanılmış, kritik değerlerin belirlenmesinde Wilson ve ark. (2012) yeniden hesaplanmış tablosu esas alınmıştır. Spor sosyolojisi, spor psikolojisi, spor yönetimi ve spor hukuku alanlarından beş uzmanın değerlendirmeleri sonucunda kritik KGO değerinin (.736) altında kalan 12 madde havuzdan çıkarılmış, bir maddenin ifadesi yeniden düzenlenmiştir. Maddeler beşli Likert tipinde derecelendirilmiştir. Maddeler beşli Likert tipinde derecelendirilmiş olup yanıt seçenekleri 1 = Kesinlikle katılmıyorum, 2 = Katılmıyorum, 3 = Kararsızım, 4 = Katılıyorum, 5 = Kesinlikle katılıyorum biçiminde düzenlenmiştir.

Araştırma Yayın Etiği: Araştırma için gerekli olan etik kurul onayı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimleri Yayın Etik Kurulunun 12.02.2026 tarihli ve 2026/03-21 karar sayılı onayı doğrultusunda temin edilmiştir.

Verilerin Toplanması: Veriler her iki örneklem için de 14.02.2026 - 03.05.2026 tarihleri arasında yüz yüze yöntemle toplanmıştır. Kapsam geçerliği sonrasında, uygulamadan önce Johanson ve Brooks'un (2010) önerisi doğrultusunda 40 katılımcıyla ve 55 maddelik soru havuzuyla pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulamada iki maddede dağılım sorunu tespit edilmiş ancak bu maddeler için nihai eleme kararı AFA aşamasına bırakılmıştır.

Verilerin Analizi: Verilerin analizi öncesinde kayıp veri ve tutarsız yanıtlar incelenmiştir. Bir veya daha fazla maddeyi yanıtsız bırakan ile tüm maddelere aynı yanıtı veren katılımcılara ait veriler analiz dışında tutulmuştur. Bu işlem sonucunda 22 katılımcıya ait veri elenmiş ve analizler geçerli veriler üzerinden yürütülmüştür. Sonraki aşamada normallik varsayımı

çarpıklık ve basıklık değerleri incelenerek sınanmıştır. Çarpıklık değerlerinin -1.913 ile +0.392, basıklık değerlerinin ise -0.835 ile +4.989 arasında seyrettiği ve değerlerin Kline (2015) tarafından önerilen sınırlar içinde kaldığı belirlenmiştir. Bununla birlikte bazı maddelerde normal dağılımdan sapma gözlemlendiğinden, model tahmininde bu tür sapmalara karşı dayanıklı olan MLR yöntemi tercih edilmiştir. AFA, temel eksenler yöntemi ve oblimin rotasyonu kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Faktörler arası ilişki öngörüldüğünden eğik rotasyon tercih edilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Faktör sayısının belirlenmesinde Kaiser kriteri, yamaç grafiği ve paralel analiz birlikte kullanılmıştır. Paralel analizde temel eksenler yöntemi esas alınarak 1000 rastgele veri seti simüle edilmiş, gerçek özdeğerlerin simülasyon ortalamasını ve 95. yüzdeliğini aştığı faktörler anlamlı kabul edilmiştir (Hayton ve ark., 2004). Her üç kriter de beş faktörün korunması gerektiğine işaret etmiştir. Madde eleme ölçütü olarak .40 faktör yükü eşiği benimsenmiştir (Floyd ve Widaman, 1995). Analiz sürecinde güvenilirlik katsayıları ve madde-toplam korelasyonları da incelenmiştir. İki aşamalı analiz süreci izlenmiş, her aşamada faktör yükleri ve madde-toplam korelasyonları yeniden değerlendirilerek uygun görülmeyen maddeler ölçekten çıkarılmıştır.

DFA, AFA örnekleminde bağımsız ikinci örneklem üzerinde R yazılımının lavaan paketi (Rosseel, 2012) ile gerçekleştirilmiştir. Model tahmini için MLR yöntemi benimsenmiştir. Uyum iyiliği değerlendirmesinde CFI, TLI, RMSEA ve SRMR indekslerinden yararlanılmıştır. Yakınsak geçerlik için Bileşik Güvenirlik (CR) ve Ortalama Açıklanan Varyans (AVE), ayırt edici geçerlik için ise Fornell-Larcker kriteri kullanılmıştır (Fornell ve Larcker, 1981; Hair ve ark., 2019). Model uyumunu düşüren maddeler, standardize faktör yükleri ve modifikasyon indeksleri teorik uygunlukla birlikte değerlendirilerek yinelemeli biçimde ölçekten çıkarılmıştır.

BULGULAR

Sporda Şike Algısı Ölçeği'nin yapı geçerliğini test etmek amacıyla 377 katılımcıdan elde edilen verilerle AFA gerçekleştirilmiştir. Veri setinin faktör analizine uygunluğu KMO katsayısı ve Bartlett Küresellik Testi sonuçları incelenerek değerlendirilmiştir. KMO katsayısı .901 olarak hesaplanmış olup bu değer literatürün önerdiği ölçütleri (>.60) karşılamaktadır (Field, 2013). Bartlett Küresellik Testi sonuçları istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($\chi^2=4805.381$; $df=496$; $p<.001$). Faktör analizine uygunluk belirlendikten sonra AFA sonuçları incelenmiştir. Maddeler birden fazla faktöre yük verme, muğlak madde olma ve herhangi bir faktöre yük vermeme (<.40) kriterleri çerçevesinde iki aşamalı analiz sürecinde değerlendirilmiş ve 23 madde ölçekten çıkarılmıştır. AFA sonucunda 32 maddenin beş faktör altında toplandığı belirlenmiştir. Devamında gerçekleştirilen DFA sürecinde standardize faktör yükleri ve modifikasyon indeksleri doğrultusunda beş madde daha elenerek ölçeğin 27 maddelik nihai yapısına ulaşılmıştır. Bu yapıya ilişkin sonuçlar Tablo 2'de sunulmaktadır.

Tablo 2. Faktörlere ilişkin geçerlik ve güvenirlik değerleri

Faktör	Özdeğer	Varyans %	Kümülatif %	Cronbach α	AVE/CR
F1: Yaygınlık Algısı	6.922	21.63	21.63	.742	.463/.804
F2: Kontrol Edilebilirlik Algısı	3.647	11.40	33.03	.859	.556/.852
F3: Kişisel Etki Algısı	2.690	8.41	41.44	.865	.583/.883
F4: Kurumsal Mücadele Algısı	2.374	7.42	48.85	.871	.535/.872
F5: Normalleşme Algısı	2.152	6.73	55.58	.853	.557/.854

Tablo 2'ye göre beş faktörün özdeğerleri 2.152 ile 6.922 arasında yer almaktadır. Bu yapının toplam varyansın %55.58'lik kısmını açıkladığı belirlenmiştir. Cronbach alfa değerlerinin .742 ile .871 arasında değiştiği ve kabul edilebilir ölçütleri karşıladığı görülmektedir (Nunnally ve Bernstein, 1994). F1 faktörüne ait AVE değeri (.463) .50 eşliğinin altında kalmaktadır. Bununla birlikte, $CR \geq .70$ ve $AVE \geq .40$ koşullarının birlikte sağlanmasının yakınsak geçerlik için yeterli olduğu belirtilmektedir (Fornell ve Larcker, 1981; Huang ve ark., 2013; Lam, 2012). F1 bu koşulları karşıladığından ($CR = .804$, $AVE = .463$) söz konusu değer kabul edilebilir olarak değerlendirilmiştir. Beş faktörden oluşan yapıya ilişkin madde dağılımları ve madde istatistikleri Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. AFA ve DFA madde istatistikleri

Faktör	Madde	Ort.	SS	Faktör yükü	r	t
F1: Yaygınlık Algısı	M1: Sporda şike yaygındır.	4.44	0.66	.723	.527	14.43
	M4*: Sporda şikenin yaygın olduğuna inanmıyorum.	4.40	0.70	.562	.542	13.30
	M5: Şike, her seviyedeki spor müsabakasında karşılaşılan bir sorundur.	4.23	0.80	.522	.428	10.39
	M6: Şike farklı spor branşlarında görülmektedir.	4.30	0.76	.694	.519	9.33
	M7: Sporda şike, dünyanın pek çok ülkesinde görülmektedir.	4.46	0.66	.475	.438	7.96
F2: Kontrol Edilebilirlik Algısı	M11: Sporda şikenin önüne geçmek mümkün değildir.	3.41	0.99	.794	.751	17.93
	M13: Şike yapmak isteyenler her zaman bir yolunu bulur.	3.57	0.94	.669	.616	11.26
	M14*: Sporda şikenin tamamen ortadan kalkabileceğine inanıyorum.	3.83	0.93	.633	.643	11.43
	M15: Para ve çıkar olduğu sürece sporda şike de olacaktır.	3.35	0.99	.557	.596	11.37
	M19*: Sporda şike, insan iradesiyle aşılabilecek bir sorundur.	3.29	0.95	.796	.782	18.81

Tablo 3 (devamı). AFA ve DFA madde istatistikleri

F3: Kişisel Etki Algısı	M20: Şike, spor müsabakalarını izleme zevkimi azaltır.	3.10	1.02	.695	.698	18.27
	M22: Şike, spora duyduğum heyecanı azaltır.	3.05	1.00	.768	.709	19.17
	M24*: Şike haberleri sporu sevmemi engellemez.	2.96	1.02	.807	.736	16.89
	M25: Şike nedeniyle spor müsabakalarının sonuçlarına güvenmiyorum.	4.23	0.80	.601	.611	11.89
	M27: Şike olayları nedeniyle sporda adil bir rekabetin olduğunu düşünmüyorum.	4.22	0.79	.641	.611	10.00
	M29: Şike olayları nedeniyle sporcuların dürüstlüğünden şüphe duyuyorum.	4.10	0.85	.558	.611	10.58
F4: Kurumsal Mücadele Algısı	M31: Spor kurumları şikeyle mücadelede yetersiz kalmaktadır.	4.42	0.69	.719	.644	11.97
	M33: Spor kurumları şikeyle mücadelede kararlı değildir.	4.45	0.70	.772	.666	12.49
	M35: Spor kurumları şike iddialarını kamuoyundan gizlemektedir.	4.40	0.69	.806	.716	12.68
	M37: Spor kurumları şike olaylarında kamuoyunu doğru bilgilendirmemektedir.	4.41	0.69	.827	.751	12.81
	M39: Şike yapanlar yeterince cezalandırılmamaktadır.	4.42	0.68	.711	.591	9.60
	M42*: Şike yapanlara uygulanan yaptırımlar caydırıcıdır.	4.45	0.70	.684	.597	10.07
F5: Normalleşme Algısı	M43: Toplumda şikeye göz yumulduğunu düşünüyorum.	3.59	0.85	.575	.679	16.39
	M47: Sporda şike, olağan bir durum haline gelmiştir.	3.56	0.83	.688	.476	17.31
	M51*: Sporda şike kabul edilemez bir durumdur.	2.64	0.89	.607	.604	12.15
	M52: Bazı durumlarda şike yapılmasını anlaşılır buluyorum.	2.59	0.97	.532	.602	11.24
	M54: Kazanmak için şike yapılabilir.	2.26	0.92	.713	.469	11.59

* Ters kodlanmış madde (Tüm değerler ters kodlama sonrasındaki veriler üzerinden hesaplanmıştır).

Tablo 3 incelendiğinde faktör yük değerlerinin .475 ile .827 arasında değiştiği ve tüm maddelerin .40 eşiğinin üzerinde yük verdiği görülmektedir. Madde-toplam test korelasyonlarının ise .428 ile .782 arasında seyrettiği belirlenmiştir. DFA'dan elde edilen t değerlerinin 7.96 ile 19.17 arasında değiştiği ve tamamının 1.96 eşiğinin üzerinde olduğu görülmüştür ($p < .001$). Faktör yük değerlerinin literatürde belirtilen ölçütleri karşıladığı belirlenmiş ve maddelerin ilgili yapıları yeterli düzeyde temsil ettiği görülmüştür (Floyd ve Widaman, 1995; Tabachnick ve Fidell, 2013). Faktörler sırasıyla Yaygınlık Algısı, Kontrol Edilebilirlik Algısı, Kişisel Etki Algısı, Kurumsal Mücadele Algısı ve Normalleşme Algısı olarak isimlendirilmiştir. Faktörler arası korelasyon analizi sonuçları Tablo 4'te sunulmaktadır.

Tablo 4. Korelasyon analizi sonuçları

Faktör	1	2	3	4	5	Ort.	SS
1. Yaygınlık Algısı	-					4.37	0.72
2. Kontrol Edilebilirlik Algısı	.186**	-				3.49	0.96
3. Kişisel Etki Algısı	.199**	.252**	-			3.61	0.91
4. Kurumsal Mücadele Algısı	.290**	.194**	.225**	-		4.42	0.69
5. Normalleşme Algısı	.203**	.194**	.128	.181**	-	2.93	0.89

** $p < .01$.

Korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde faktörler arası anlamlı korelasyon değerlerinin .186 ile .290 arasında değiştiği ve faktörlerin birbirleriyle düşük düzeyde pozitif yönlü ilişkili olduğu görülmektedir. En yüksek ilişkinin Yaygınlık Algısı ile Kurumsal Mücadele Algısı arasında olduğu saptanmıştır ($r = .290$, $p < .01$). Normalleşme Algısı ile Kişisel Etki Algısı arasındaki ilişkinin ise istatistiksel olarak anlamlı düzeye ulaşmadığı görülmüştür ($r = .128$, $p > .05$). Fornell-Larcker kriterine göre her faktörün AVE'nin kareköküne karşılık gelen değerlerinin (.680, .746, .764, .731, .746) diğer faktörlerle olan korelasyonların tamamını aştığı ve ayırt edici geçerliğin desteklendiği belirlenmiştir. Model uyum iyiliği indeksleri Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5. Model uyum iyiliği indeksleri

χ^2	df	χ^2/df	CFI	TLI	RMSEA	SRMR
464.046	314	1.478	.949	.943	.044	.049

DFA sonuçları incelendiğinde uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir ölçütleri karşıladığı görülmektedir. χ^2/df değerinin 1.478 (Kline, 2015), CFI değerinin .949, TLI değerinin .943, SRMR değerinin .049 (Hu ve Bentler, 1999) ve RMSEA değerinin .044 (Browne ve Cudeck, 1993) olduğu belirlenmiştir.

Ölçekte her alt boyut ayrı puanlanmaktadır. Ters kodlanmış maddeler yeniden kodlandıktan sonra ilgili boyutun maddelerinin ortalaması alınarak boyut puanı elde edilir ve yüksek puan, ilgili algının güçlü olduğunu gösterir. Alt boyutlar arasındaki korelasyonların düşük düzeyde kalması boyutların ortak bir üst yapı oluşturmadığına işaret ettiğinden, ölçekten tek bir toplam puan hesaplanması önerilmemektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Sporda şike algısına yönelik geliştirilen ölçeğin AFA ve DFA bulguları, beş faktörlü yapının geçerli ve güvenilir biçimde elde edildiğini ortaya koymaktadır. Yaygınlık Algısı, Kontrol Edilebilirlik Algısı, Kişisel Etki Algısı, Kurumsal Mücadele Algısı ve Normalleşme Algısı boyutlarından oluşan bu ölçek, şike algısının tek boyutlu bir farkındalıktan öte, birbirinden

bağımsız bilişsel ve duyuşsal değerlendirmeleri kapsayan çok katmanlı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Türkiye'deki mevcut çalışmalar şike algısını betimsel ve tek boyutlu bir yaklaşımla ele almıştır (Ekici, 2013; Yıldız ve ark., 2018). Uluslararası literatürde ise yapılan tarama kapsamında şike algısını çok boyutlu ve psikometrik açıdan geçerli biçimde ölçen bir araca rastlanmamıştır. Ölçeğin kavramsal olarak Vieira ve ark. (2022) yolsuzluk algısı ölçeğiyle benzerlik taşıdığı ancak spor bağlamına özgü boyutlarıyla ondan ayrıştığı görülmektedir. Bu durum, spor bağlamının kendine özgü dinamiklerinin genel yolsuzluk algısından farklı bir kavramsal çerçeve gerektirdiğine işaret etmektedir.

Faktörler arası korelasyon ve Fornell-Larcker kriterinden elde edilen bulgular, ölçeğin beş boyutunun birbiriyle ilişkili ancak kavramsal olarak ayrışan yapılar oluşturduğunu doğrulamaktadır. Bu bulgu, bireyin her boyuta ilişkin değerlendirmelerinin kendine özgü bir çerçevede şekillendiğini ortaya koymaktadır. Slovic'in (1987) Risk Algısı Teorisi de bireylerin bir olguya yönelik farkındalık, tehdit büyüklüğü ve kontrol edilebilirlik değerlendirmelerinin birbirinden ayrı bilişsel süreçler olarak işlediğini ortaya koymaktadır. Bu açıdan ölçeğin faktör yapısı dayandığı teorik çerçeveye tutarlılık sergilemektedir.

Yaygınlık Algısı boyutunda katılımcıların şikeyi sporda yaygın bir olgu olarak değerlendirdiği görülmektedir. Kontrol Edilebilirlik Algısı açısından ise katılımcıların şikenin önlenmesini yapısal düzeyde güç bir sorun olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Sporda yolsuzluk köklü kurumsal yapılar ve çıkar ilişkileriyle iç içe geçmiş bir olgu olarak değerlendirilmektedir (Brooks ve ark., 2013). Spapens ve Olfers (2015) şikenin finansal kırılganlıklar ve organize suç bağlantıları nedeniyle risk faktörlerinin kontrol altına alınmasının son derece güç olduğunu vurgulamaktadır. Benford (2007) Amerikan üniversite sporunda yüz yılı aşkın reform çabalarına karşın yolsuzluğun yapısal olarak kökleşmeye devam ettiğini ortaya koymuştur. Numerato (2016) ise şikenin kamuoyu tarafından bilinmesine rağmen açıkça kabul edilmediğini ve bu suskunluğun şikenin önlenmesini daha da güçleştirdiğini saptamıştır.

Kişisel Etki Algısı boyutunda elde edilen bulgular, şikenin bireyin spor deneyimiyle olan ilişkisini belirli ölçüde etkilediğine işaret etmektedir. Buraimo ve ark. (2016), İtalya'da yaşanan büyük çaplı bir futbol yolsuzluğu skandalının ardından yaptırım uygulanan kulüplerin iç saha seyirci sayısında ciddi bir düşüş yaşandığını ampirik olarak ortaya koymuştur. Bu bulgu şikenin bireyin sporu tüketme davranışı üzerinde somut etkiler bıraktığını göstermektedir. Lazarus'un (1991) Bilişsel Değerlendirme Teorisi bağlamında şike, bireyin adil rekabete ve kurumsal dürüstlüğü ilişkin beklentileriyle çelişen bir tehdit olarak işlev görmektedir. Bu değerlendirme süreci izleme zevki kaybı ve güvensizlik gibi olumsuz duygusal tepkileri beraberinde getirmektedir.

Kurumsal Mücadele Algısı boyutunda katılımcıların spor kurumlarının şikeyle mücadeledeki kararlılığını, şeffaflığını ve uyguladığı yaptırımların caydırıcılığını yetersiz bulduğu görülmektedir. Masters (2015), sporda yolsuzlukla mücadelede kurumsal yönetim boşluklarının ve yaptırım yetersizliklerinin kalıcı bir sorun olmaya devam ettiğini vurgulamaktadır. Philippou (2022) spor mega etkinliklerinde kurumsal farkındalığa karşın yolsuzluk risklerinin varlığını sürdürdüğünü ve normalleşmenin önlenmesi için hedefe yönelik politikalara ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymuştur. Funahashi ve Zheng (2023) kurumsal

güvenin bireylerin spor kurumlarına yönelik tutumlarının en güçlü belirleyicisi olduğunu saptamıştır. Manoli ve ark. (2020) bireylerin kurumların şikeyle mücadeledeki etkinliğine olan inancını yitirdiğini ortaya koymaktadır. Nitekim şikeye tanıklık eden hakemlerin yalnızca küçük bir bölümünün bunu raporladığı saptanmış olup bu bulgu kurumsal raporlama mekanizmalarına duyulan güvensizliği doğrudan yansıtmaktadır (Visschers ve ark., 2020).

Yaygınlık Algısının yüksek, Normalleşme Algısının ise düşük seyretmesi araştırmanın en dikkat çekici bulgularından birini oluşturmaktadır. Katılımcılar şikeyi sporda yaygın bir olgu olarak değerlendirmekte ancak bunu kişisel düzeyde meşrulaştırmamaktadır. Bireylerin sporu güvensiz bulmalarına karşın spora katılım ve seyirci eğilimlerinin değişmediği saptanmış (Manoli ve ark., 2020), takım kimliği yüksek taraftarların ise şikeyi kişisel düzeyde daha az meşrulaştırma eğiliminde olduğu ortaya konmuştur (Yıldız, 2016). Brooks ve ark. (2013) sporda yolsuzluğun kültürel ve kurumsal tutumlar aracılığıyla normalleştiğini vurgularken Ashforth ve Anand (2003) bu normalleşme sürecinin bireysel düzeyde değil örgütsel mekanizmalar aracılığıyla işlediğini ileri sürmektedir. Bu çerçevede şikenin yaygın algılanmasına karşın bireysel meşrulaştırmanın düşük kalması, normalleşme sürecinin henüz bireysel düzeye yansımadağına işaret etmektedir. Bununla birlikte şikenin hassas bir konu olması, katılımcıların bu boyuttaki yanıtlarını sosyal beğenirlik yönünde etkilemiş olabilir.

Sporda Şike Algısı Ölçeği, şike olgusuna ilişkin bireysel algıları çok boyutlu ve psikometrik açıdan geçerli biçimde ölçmeye yönelik geliştirilmiş kapsamlı bir araç olma özelliği taşımaktadır. Türkçe literatürde şike algısını doğrudan ölçmeye yönelik mevcut çalışmaların sınırlı madde sayısı ve tek boyutlu yapısıyla kısıtlı kaldığı düşünüldüğünde bu ölçek ilgili alandaki önemli bir metodolojik eksikliği gidermektedir. Teorik açıdan ölçeğin en belirgin katkısı, şike algısını tek bir kuramsal kaynağa indirgemek yerine risk algısı, bilişsel değerlendirme, kurumsal yönetim ve yolsuzluk normalleşmesi gibi birbirini tamamlayan çerçeveleri bütünleştirerek alana özgü çok katmanlı bir yapı ortaya koymasıdır.

Ölçek, araştırma amaçlarının ötesinde uygulama alanında da işlevsel bir yapı sunmaktadır. Spor federasyonları ve yöneticileri, farklı paydaş gruplarında şike algısının hangi boyutlarda yoğunlaştığını belirleyerek müdahale önceliklerini buna göre şekillendirebilir. Örneğin Kurumsal Mücadele Algısının yüksek seyretmesi, spor kurumlarının şeffaflık ve yaptırım mekanizmalarını güçlendirmesi yönünde güçlü bir gerekçe sunmaktadır.

Araştırmanın örnekleme amaçlı örnekleme yoluyla oluşturulmuş, spor müsabakalarını belirli bir sıklıkla takip eden ve büyük çoğunluğu erkek katılımcılardan oluşan bir grupta sınırlı kalmıştır. Ölçek, sporcu ve hakem gibi iç paydaş gruplarında sınanmamıştır. Yaygınlık Algısı boyutuna ait AVE değerinin .50 eşiğinin altında kalması, bu boyutun sınırda bir yakınsak geçerlik sergilediğine işaret etmektedir. Verilerin öz bildirimle dayanması ve şikenin hassas bir konu olması, katılımcıların yanıtlarında sosyal beğenirlik etkisi ihtimalini gündeme getirmektedir. Kesitsel bir tasarıma dayanan araştırmada şike algısının zaman içindeki değişimi izlenememiş, her iki örneklemin de Türkiye'den elde edilmiş olması bulguların farklı kültürel bağlamlardaki geçerliğini açık bırakmıştır.

Gelecek çalışmaların ölçeği farklı ülkelerde ve kültürel bağlamlarda test etmesi, farklı spor branşlarına yönelik uyarlamalar gerçekleştirmesi ve boylamsal bir perspektifle şike algısının nasıl dönüştüğünü incelemesi önerilmektedir. Ölçeğin sporcu, hakem ve yönetici gruplarında sınanması da yapının farklı paydaş gruplarındaki işlevliğini ortaya koyacaktır. Bunlara ek olarak şike algısının taraftar kimliği, bahis davranışı ve demografik değişkenlerle ilişkisini ele alan çalışmalar ölçüt bağımlı geçerliğe ilişkin kanıtları güçlendirebilir.

KAYNAKLAR

- Ashforth, B. E., & Anand, V. (2003). The normalization of corruption in organizations. *Research in Organizational Behavior*, 25, 1-52. [https://doi.org/10.1016/S0191-3085\(03\)25001-2](https://doi.org/10.1016/S0191-3085(03)25001-2)
- Benford, R. D. (2007). The college sports reform movement: Reframing the "edutainment" industry. *The Sociological Quarterly*, 48(1), 1-28. <https://doi.org/10.1111/j.1533-8525.2007.00068.x>
- Brooks, G., Aleem, A., & Button, M. (2013). *Fraud, corruption and sport*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9781137290717>
- Browne, M. W., & Cudeck, R. (1993). *Alternative ways of assessing model fit*. In K. A. Bollen & J. S. Long (Eds.), *Testing structural equation models* (pp. 136-162). Sage.
- Buraimo, B., Migali, G., & Simmons, R. (2016). An analysis of consumer response to corruption: Italy's Calciopoli scandal. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 78(1), 22-41. <https://doi.org/10.1111/obes.12094>
- Ekici, H. (2013). Demografik özelliklere göre Türkiye'de sporda şike algısı ve Gaziantep ili örneği. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(7), 1-26. <https://izlik.org/JA74FJ53NR>
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics* (4th ed.). Sage.
- Floyd, F. J., & Widaman, K. F. (1995). Factor analysis in the development and refinement of clinical assessment instruments. *Psychological Assessment*, 7(3), 286-299. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.7.3.286>
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39-50. <https://doi.org/10.1177/002224378101800104>
- Funahashi, H., & Zheng, J. (2023). Modelling public trust in elite sport institutions: A theoretical synthesis and empirical test. *European Sport Management Quarterly*, 23(5), 1500-1522. <https://doi.org/10.1080/16184742.2022.2030779>
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2019). *Multivariate data analysis* (8th ed.). Cengage.
- Hardyns, W., Vanwersch, L., & Constandt, B. (2025). Should football care about its fans' trust? A study into the consequences of a large-scale fraud scandal on sports fans' integrity perceptions. *Managing Sport and Leisure*, 30(2), 172-187. <https://doi.org/10.1080/23750472.2022.2148721>
- Hayton, J. C., Allen, D. G., & Scarpello, V. (2004). Factor retention decisions in exploratory factor analysis: A tutorial on parallel analysis. *Organizational Research Methods*, 7(2), 191-205. <https://doi.org/10.1177/1094428104263675>
- Hu, L., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55. <https://doi.org/10.1080/10705519909540118>

Huang, C. C., Wang, Y. M., Wu, T. W., & Wang, P. A. (2013). An empirical analysis of the antecedents and performance consequences of using the Moodle platform. *International Journal of Information and Education Technology*, 3(2), 217-221. <https://doi.org/10.7763/IJET.2013.V3.267>

Johanson, G. A., & Brooks, G. P. (2010). Initial scale development: Sample size for pilot studies. *Educational and Psychological Measurement*, 70(3), 394-400. <https://doi.org/10.1177/0013164409355692>

Kızar, O., Dalkılıç, M. ve Bayrak, M. (2015). Futboldaki şike olayları hakkında spor adamları ve spor yazarlarının düşüncelerinin incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(10), 212-222. <https://doi.org/10.16992/ASOS.502>

Kline, R. B. (2015). *Principles and practice of structural equation modeling* (4th ed.). Guilford Press.

Lam, L. W. (2012). Impact of competitiveness on salespeople's commitment and performance. *Journal of Business Research*, 65(9), 1328-1334. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2011.10.026>

Lawshe, C. H. (1975). A quantitative approach to content validity. *Personnel Psychology*, 28(4), 563-575. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6570.1975.tb01393.x>

Lazarus, R. S. (1991). *Emotion and adaptation*. Oxford University Press.

Manoli, A. E., & Antonopoulos, G. A. (2015). 'The only game in town?': Football match-fixing in Greece. *Trends in Organized Crime*, 18(3), 196-211. <https://doi.org/10.1007/s12117-014-9239-3>

Manoli, A. E., Bandura, C., & Downward, P. (2020). Perceptions of integrity in sport: Insights into people's relationship with sport. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 12(2), 207-220. <https://doi.org/10.1080/19406940.2020.1747101>

Masters, A. (2015). Corruption in sport: From the playing field to the field of policy. *Policy and Society*, 34(2), 111-123. <https://doi.org/10.1016/j.polsoc.2015.04.002>

Numerato, D. (2016). Corruption and public secrecy: An ethnography of football match-fixing. *Current Sociology*, 64(5), 699-717. <https://doi.org/10.1177/0011392115599815>

Nunnally, J. C., & Bernstein, I. H. (1994). *Psychometric theory* (3rd ed.). McGraw-Hill.

Park, J. H., Choi, C. H., Yoon, J., & Girginov, V. (2019). How should sports match fixing be classified? *Cogent Social Sciences*, 5(1). <https://doi.org/10.1080/23311886.2019.1573595>

Philippou, C. (2022). Anti-bribery and corruption in sport mega-events: Stakeholder perspectives. *Sport in Society*, 25(4), 819-836. <https://doi.org/10.1080/17430437.2021.1957836>

Rosseel, Y. (2012). lavaan: An R package for structural equation modeling. *Journal of Statistical Software*, 48(2), 1-36. <https://doi.org/10.18637/jss.v048.i02>

Slovic, P. (1987). Perception of risk. *Science*, 236(4799), 280-285. <https://doi.org/10.1126/science.3563507>

Slovic, P. (1993). Perceived risk, trust, and democracy. *Risk Analysis*, 13(6), 675-682. <https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.1993.tb01329.x>

Spapens, T., & Olfers, M. (2015). Match-fixing: The current discussion in Europe and the case of the Netherlands. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 23(4), 333-358. <https://doi.org/10.1163/15718174-23032077>

Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Pearson.

Transparency International. (2016). *Global corruption report: Sport*. Routledge.

Van Der Hoeven, S., Constandt, B., Manoli, A. E., van Bottenburg, M., Caneppele, S., & Willem, A. (2023). Match-fixing in European sports: Attitudes and experiences. *Deviant Behavior*, 44(11), 1664-1681. <https://doi.org/10.1080/01639625.2023.2225678>

Vieira, K. M., Visentini, M. S., & Cunha, R. T. (2022). Construction and validation of a corruption perception scale at the citizen level. *Cadernos EBAPE.BR*, 20(4), 452-469. <https://doi.org/10.1590/1679-395120210173x>

Visschers, J., Paoli, L., & Deshpande, A. (2020). Match-fixing: Football referees' attitudes and experiences. *Crime, Law and Social Change*, 74(1), 77-95. <https://doi.org/10.1007/s10611-019-09880-3>

Wilson, F. R., Pan, W., & Schumsky, D. A. (2012). Recalculation of the critical values for Lawshe's content validity ratio. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 45(3), 197-210. <https://doi.org/10.1177/0748175612440286>

Yıldız, M., Gülle, M., & Yıldız, Ö. (2018). Türk toplumunun sporda şike algısına yönelik görüşlerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi (Kırıkkale ili örneği). *Türk Spor Bilimleri Dergisi*, 1(1), 27-40. <https://izlik.org/JA83HG53GJ>

Yıldız, Y. (2016). The relationship between fan identification and moral disengagement of physical education and sports students. *Educational Research and Reviews*, 11(7), 402-410. <https://doi.org/10.5897/ERR2015.2541>

Yilmaz, S., Manoli, A. E., & Antonopoulos, G. A. (2019). An anatomy of Turkish football match-fixing. *Trends in Organized Crime*, 22(4), 375-393. <https://doi.org/10.1007/s12117-018-9345-8>

Zelyurt, M. K. (2017). Sonuçları açısından 3 Temmuz şike olayı. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 16-32. <https://izlik.org/JA85ZJ53CX>